

Příspěvek Václava Havla
mírovému kongresu
v Amsterdamu

(3.-7. VII. 1985)

Václav Havel

Anatomie jedné zdrženlivosti

/1/

Zdá se, že stále víc západních mírových organizací se obrací jako na své přirozené partnery ve východní části Evropy nikoli na zdejší státní mírové výbory, ale na občany, kteří uvažují v tomto prostoru o problémech dnešního světa nezávisle na svých vládách, totiž na takzvané disidenty. Jsme zváni na mírové kongresy (že se jich nemůžeme účastnit, je jiná věc), navštěvují nás zástupci různých mírových skupin, jsme vybízeni k dialogu a spolupráci. To ovšem ještě neznamená, že takový postoj je v západním mírovém hnutí všeobecný a spontánní. Spíš je tomu naopak: převládá tam zřejmě — pokud jde o vztah k východoevropským disidentům — určitá zdrženlivost, opatrnost, ne-li přímo nedůvěra a nevole. Důvody takové rezervovanosti si lze snadno domyslet: kontakty s námi nesou nelibé naše vlády, které mají na osudy světa koneckonců přeci jen větší vliv než my, a s nimiž by tedy hlavně mělo být komunikováno; navíc se východoevropští disidenti jeví západním bojovníkům za mír pravděpodobně jako lidé podivné utopení ve svých lokálních starostech, přemrštěně zdůrazňující lidská práva (jako by důležitější než lidská práva nebylo lidské přežití!), podezřele zaujatí proti socialistickým realitám, ne-li přímo proti socialistickým ideálům, jako lidé pramálo kritičtí k západní demokracii a možná dokonce sympatizující — tajně — s nenáviděnými západními zbraněmi. Zkrátka jako nějaká východní rezidentura západních establishmentů.

Zdrženlivost je ovšem obousměrná: lze ji pozorovat i na vztahu východoevropských disidentů k západnímu mírovému hnutí. Čteme-li jejich texty, mírové tematiky se dotýkající, obvykle v nich nějaký odstín a nějakou míru zdrženlivosti také nalézáme.

Pomohu-li tím k lepšímu vzájemnému pochopení, nevím, spíš jsem v této věci skeptický. Přesto se pokusím popsat některé důvody jedné z těchto dvou zdrženlivostí, totiž té naší.

Při vnějškovém pohledu se disidenti jeví jako jakási mikroskopická a dost kuriózní — totiž kuriózně radikální — enkláva uprostřed jednolitě a docela jinak se projevující společnosti. V určitém smyslu opravdu takovou enklávou jsou: je jich málo, státní moc se snaží vyhloubit mezi nimi a společností příkop, skutečně se od většiny občanů čímisi odlišují. Totiž tím, že své názory říkají nahlas a bez ohledu na následky. To ovšem není tak důležité. Důležitější je, zda jsou jejich názory vskutku tak odlišné od mínění ostatních. Myslím, že nikoliv. Naopak: téměř denně mám povzbudivou příležitost se přesvědčovat, že disidenti neříkají vlastně nic jiného, než co si myslí drtivá většina jejich spoluobčanů. A srovnáme-li to, co

píší ve svých statích, s tím, co lze slyšet od jejich spoluobčanů (arciže jen v soukromí, nanejvýš v hospodách), neubráníme se dokonce paradoxnímu zjištění, že disidenti patří spíš k té méně radikální, loyálnější a mírumilovnější vrstvě obyvatelstva. Proč ale o tom teď píšu: chci-li se zamyslet o určité zdrženlivosti disidentů ve věci míru, musím se nejprve zamyslet o společenském pozadí jejich působení, respektive o těch obecných zkušenostech, náhledech a pocitech, které oni reflektují, veřejně artikuluji či po svém domýšlejí.

/2/

Především je třeba si uvědomit, že slovo „mír“ bylo v naší části světa zbaveno obsahu. V Československu už třicet sedm let visí na všech možných i nemožných místech hesla jako „Buduj vlast, posílíš mír“, „SSSR — záruka světového míru“, „Za další rozvoj mírové práce našeho lidu“ atd. atd.; už třicet sedm let jsou noviny i všechny ostatní sdělovací prostředky přeplněny týmiž frázemi o míru; už třicet sedm let musí občané povinně nosit v průvodech tytéž mírové transparenty; už třicet sedm let provozují státem placenou turistiku po různých mírových kongresech, někteří obzvlášť snaživí opakovací oficiálních tézí, kteří se vtipně profesionalizovali jakožto zdejší „bojovníci za mír“. Už třicet sedm let je zkrátka „boj za mír“ neodmyslitelnou součástí ideologické fasády systému, v němž žijeme. Z tisícere každodenní a zcela osobní zkušenosti přitom každý občan ví, že za touhle oficiální fasádou se skrývá úplně jiná a stále tristnější skutečnost: pustota života v totalitním státě, všemoc mocenského centra a bezmoc obyvatelstva. Slovo „mír“ — podobně jako slova „socialismus“, „vlast“ nebo „lid“ — je už jen jednou z příček žebříku, po němž se šikovní lidé šplhají nahoru, a zároveň jedním z pendreků, jimiž jsou bití ti, kdo se „vyčleňují“. Patří mezi rituální zařádkadla, která vláda neustále mumlá, dělajíc si přitom, co chce (respektive co má nařizeno dělat), a která musí spolu s ní mumlat i obyvatelstvo, chce-li mít aspoň relativní klid.

Lze se za těchto okolností divit, že to slovo budi u zdejších lidí nedůvěru, skepsi, posměch a odpor? Není to odpor k míru jako takovému. Je to odpor k té pyramidě lží, jejíž tradiční součástí to slovo je.

Jak daleko tenhle odpor jde — a jak vážné ho je tudíž třeba jakožto sociální fenomén brát — lze ilustrovat například tímhle: když se zdejší disidenti pokusí občas vyjádřit veřejně své stanovisko k mírové problematice, byť jakkoli odlišné od stanoviska vládního, stávají se už jen tím, že se vů-

OBSAH č. 2/1985

Stagnace končí Zdeněk Mlynář	13
Mír, výročí Jalty, Berlín	14
«Kdo s koho?» kresba Josef Čapek	15
Pražská výzva Dokument Charty 77 č. 7/85	16
Co je štěstí J.S.	17
Cesty k «překonání Jalty» Adolf Müller	18
Jalta: Dělení světa nebo legenda? Ivan Pfaff	19
Podkarpatsko: Bylo, nebylo... Ivo Ducháček	20
Jak se opakují dějiny? Dalimil	21
O čem Rudé právo nepíše Z.H.	22
A o čem Rudé právo píše J.S.	23
Pohled do Afghánistánu zadními dveřmi Milan Horáček	24
Reálný vývoj produktivity a spotřeby Ota Šik	25
Čína na cestě k tržnímu socialismu? Jiří Kosta	26
Můj stůl v Belvederu Ludvík Vaculík	27
Kolik lidí se smí sejít? Dokument Charty 77 č. 6/85	28
Odsouzení D. Kucha a J. Vandy Sdělení VONS č. 419	29
O skulinách – kolem propasti Iva Kotrlá	30
K situaci řeholí Dok. Charty 77 č. 21/84 a materiál	31
Básníky nevedeme	32
Puškinův pomník v Moskvě Jaroslav Seifert	33
s kresbou Františka Bidla	34
Příjem (hra) Jiří Dienstbier	35
Poezie a politika Jindřich Chalupecký	36
O vydávání a nevydávání Seiferta František Janouch	37
Zcenzurovaný život Vlasta Chramostová	38
Miloš Forman: Amadeus –k–	39
«Jednou na Ku-Damm a zpátky» Štěpán Benda	40
Pokles rozumu Ludvík Vaculík	41
Bondyho dějiny filosofie Milan Šimečka	42
Vzpomínky H. Koželuhové na bratry Čapky Čestmír Vejdělek	43
Jugoslávský ohlas práce českého historika	44
Tři věnování	45
Společenská rubrika	46

TŘI VĚNOVÁNÍ

*Okno do světa se dá zakrýt
i novinami.*

Stanisław Lec

Věnováno Rudému právu

*Nikdo neuvěří, jak těžké bývá
proměnit čin v myšlenku.*

Karl Kraus

Věnováno znormalizované KSČ

*Čas je
to, co ukazují hodiny.*

Albert Einstein

Věnováno těm, kdo něj spoléhají

Jugoslávský ohlas práce českého historika

Časopis Svazu komunistů Charvátska «Naše teme» uveřejnil ve 3. čísle ročníku 1984 pětadvacetistránkový rozhovor s prof. Michalem Reimannem, členem redakčního kruhu Listů. Rozhovor je nadepsán «Stalinismus jako sociální kontrarevoluce». Podnět k němu poskytla Reimannova kniha «Zrození stalinismu», vydaná r. 1979 ve Frankfurtu n.M. nakladatelstvím E.V.A. (Europäische Verlagsanstalt). Dotazy záhřebského listu se vztahovaly převážně na podstatu a zdroje stalinismu, a dále na aktuální otázky vývoje v Polsku a Maďarsku.

L79